

A személyek szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben

Dr. VARGA ATTILA
Egyetemi adjunktus

I. Általános észrevételek

A személyekről szóló jogi, elsősorban polgárjogi szabályozás bármely jogrendszer és a létező jogviszonyok alapját, és egyben ezek stabilitását képezi. Ezzel is magyarázható, hogy a természetes személyekről és a jogi személyekről szóló 1954/31-es számú törvényerejű rendelet még a rendszer-váltást is mintegy húsz évvel élte túl, azzal, hogy a 2009/287-es törvénnyel megjelent az új román Polgári Törvénykönyv (továbbiakban Ptk.)¹ természetesen az sem elhanyagolható és mellékes körülmény, hogy az új törvénykönyv az 1864-es Polgári Törvénykönyvet váltja majd fel.² Fontos, említésre érdemes körülmény, hogy az új Ptk. hatálybalépésének időpontja még bizonytalan, ugyanis ezt egy külön alkalmazási törvény fogja meghatározni, amelyet a kormánynak a megjelenéstől számított 12 hónap múlva kell beterveznie a Parlamentnek. (Ptk. 2664 szakasza). Ez a törvényes határidő 2010 júliusában lejárt és mind a mai napig a hatálybaléptetési alkalmazási törvénytervezet nem került a Törvényhozás elé.

Mindezek ellenére, vagy éppen az új törvénykönyv alkalmazásának, hatálybaléptetésének körülményessége, nehézsége is azt mutatja, hogy egyfelől a polgárjogi szabályozások a jogrendszer legstabilabb elemeit képezik, ezen belül pedig a személyekről szóló szabályok, ha nem is közvetlenül a politikai rendszertől függnék, de változóbb jogi, morális, politika érték-tartalommal rendelkeznek.

Ezt a változó értéktartalmat és szabályozást jól illusztrálja az új Ptk. személyekről szóló része.

¹ Legea 287/2009, publicată în Monitorul Oficial nr. 511 din 24 iulie 2009

² Cod Civil, Editura Monitorul Oficial, Ediția 2009, 24–76 p.

A polgári joganyag meghatározó, alapvető része a személyek, mintegy kiinduló alapja a további rendkívül szerteágazó polgári szabályozásnak. Bármely jogrendszerben a személyek szabályozása az alfa és omega, bizonyos értelemben pedig, ezen szabályozásoknak az eszköze és még inkább a célja.

A polgári jogi szakirodalomban, és értelemszerűen a szabályozásokból kiindulva, a személy fogalma a jogalany, a jogalanyiség és a jogképesség kifejezésekhez, jogintézményekhez kötődik. A személy polgári jogi megjelölése tehát azt fejezi ki, hogy a polgári jogi jogviszonyoknak kik lehetnek az alanyai. Azt is mondhatnánk, hogy a személy egy háromdimenziós „térnek”, nevezetesen a jogviszony, jogalany és jogképesség által meghatározott háromdimenziós jogi térnek a központi eleme.

Az új szabályozás, fontos formai és tartalmi jelentőségű aspektusa, hogy visszaemelte a Ptk. törzsébe, mégpedig első könyvként a személyekről szóló szabályozást. Ez a része a törvénykönyvnek a 25-től a 257-ig terjedő szakaszokat foglalja magába.

Az új szabályozás jobb áttekinthetősége végett ennek részletes vázlatát mutatjuk be, jelezve egyúttal, hogy mely kérdéseket fogjuk részletesebben bemutatni az elkövetkezőkben.

I. Könyv A személyekről 25–257. szakasz I. cím Általános rendelkezések 25–33. szakasz		
II. cím Természetes személyek 34–103 szakasz	III. cím Természetes személyek védelme 104–186 szakasz	IV. cím A jogi személy 187–251 szakasz
I. Fejezet A természetes személyek polgári jogi képessége – jogképesség (<i>capacitatea de folosinta</i>) – cselekvőképesség (<i>capacitatea de exercitiu</i>) – a halottá nyilvánítás bírói eljárása	I. Fejezet Általános rendelkezések	I. Fejezet Általános rendelkezések

II. Fejezet Az emberi nem tisztelete és elidegeníthetetlen jogai – általános rendelkezések – az élethez, az egészséghez és az integritáshoz való jog – a magánélet és az emberi méltóság tisztelete – a személy, halála utáni tisztelete	II. Fejezet A kiskorú gyámsága – esetek, – gyám – családi tanács – a gyámság gyakorlása – a gyámság gyakorlásának ellenőrzése – a gyámság megszűnése	II. Fejezet A jogi személy létrehozása – általános rendelkezések – jogi személy semmissége – jogi személy bejegyzése
III. Fejezet A természetes személy azonosítása – név, – állandó és ideiglenes lakhely – polgári iratok, acte de stare civila	III. Fejezet A bírói ítélettel gondnokság alá helyezett személy védelme	III. Fejezet A jogi személy jogképessége – jogi személy általános jogképessége – a jogi személy cselekvőképessége és működése
	IV. Fejezet Gondnokság	IV. Fejezet A jogi személy azonosítása
		V. Fejezet A jogi személy átszervezése
		VI. Fejezet A jogi személy megszűnése – általános rendelkezések – a jogi személy feloszlataása –különleges rendelkezések
V. Cím A nem vagyoni jellegű jogok védelme 252–257. szakasz		

A szabályozás szerkezete is jelentős probléma-megközelítési, koncepcionális változásokat jelez.

Az egyik legjelentősebb, szemléletbeli változás, hogy megjelennek az emberre, mint emberi lényre, illetve mint személyiségre vonatkozó alkotmányos jellegű, alapjogok formájában jelentkező, de polgári jogi tartalmú

szabályozások. Ez a jogrendszer alkotmányosodása folyamatának egyik tipikus esete, amikor az alkotmányos alapjogok a polgári jogban (is) részletes szabályozást nyernek. Ez a két jogág közötti szorosabb kapcsolat a jogrendszer szintjén fokozottabb belső kohéziót és nagyobb mértékű koherenciát eredményez.

A másik jelentős változás, hogy nagyobb hangsúlyt kap a természetes személyek védelme, nemcsak a részletesebb szabályozás, de új garanciális jellegű jogintézmények bevezetésével, mint amilyen a gyámügyi bíróság vagy a családi tanács intézményei, illetve ezek feladat- és hatáskörei.

Egyébként a törvényhozó szándéka volt a családjogi viszonyokat visszahozni a polgárjogi szabályozás tárgykörébe, melynek következményeként hatályon kívül kerül a családjogi törvénykönyv. Ennek megfelelően az új Polgári Törvénykönyv II. Könyve éppen a családról szól.

Végül említjük, hogy külön szabályozást kap úgy a természetes személyek, mint a jogi személyek esetében a nem vagyoni jellegű jogok védelme, ami egyben alapvető értékbeli szemléletváltást is jelent.

II. Természetes személy (persoana fizică)

1. A természetes személy polgári jogi képessége (*capacitatea juridică civilă a persoanelor fizice*)³

A személy (úgy a természetes személy, mint a jogi személy esetében) jogalanyiségének alapvető feltétele, hogy jogképességgel rendelkezzen. Vagyis a jogképesség teremti meg azt a lehetőséget, hogy polgári jogi viszony alanya lehessen. A természetes személyek jogképessége történeti kategória abban az értelemben, hogy az emberi társadalom fejlődése során a személyek, mint potenciális jogalanyok köre fokozatosan kibővült, változott. Bizonyos történelmi korszakokban (rabszolgatartó, hűbéri társadalom) nem minden ember volt (lehetett) egyformán jogalanya a polgári jogi jogviszonyoknak, miközben az emberek egy szűkebb köre (az uralkodó osztály) mindig rendelkezett jogalanyisággal, azaz vagyoni jogi, vagy éppen személyhez fűződő jogokkal és kötelezettségekkel.⁴

³ Bővebben: Gabriel Boro, Drept civil. Partea generală. Persoanele, Ediția 4-a, revizuită și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2010, 346–430 o.

⁴ Kecskés László, Polgári jog, A személyek joga, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2007, 23. o.

Hosszú történeti fejlődés eredménye az a ma már általánosan elfogadott tétel, amit a Ptk. 28 (1) cikkelye úgy fogalmaz, hogy a polgári képesség minden személy számára elismert. A (2) bekezdés pedig ezt egészíti ki, hogy bármely személy rendelkezik jogképességgel és törvényben előírt kivételeken kívül, cselekvőképességgel. Vagyis a polgári jogi képesség esetében – amely a jogképesség és cselekvőképesség összessége – érvényesülnek a törvényesség, az általánosság, az elidegeníthetlenség és az érinthetlenség elvei. A jogképesség pedig a fentiek mellett még kiegészül az egyenlőség és egyetemlegesség elveivel.

A polgári jogi szabályozás szerint különösen ez utóbbi elvek azt jelentik, hogy a jogképesség mindenkit megillet, emberi mivoltánál fogva és senki sem korlátozható, illetve senki sem egészben sem részben nem fosztható meg a jogképességtől, mint ahogyan nem is lehet lemondani róla (Ptk. 29. cikkelye).

A jogképesség a természetes személy azon képességét jelenti, hogy polgári jogokkal és kötelezettségekkel rendelkezhet (Ptk. 34. cikkely). Ez születéssel kezdődik és az elhalálozással ér véget. Ugyanakkor a törvény a magzat jogait is elismeri. Vagyis a magzat is, ha élve születik feltételes (előzetes) jogképességgel rendelkezik. (Ptk. 35–36. cikkelye).

A cselekvőképesség a természetes személy azon képessége, melynél fogva saját akaratából, egymaga, saját nevében polgári jognyilatkozatokat tehet vagy jogügyleteket köthet, ami által jogokat szerezhethet, illetve kötelezettségeket vállalhat. Elvben a cselekvőképesség mindenkit megillet, amennyiben a törvény értelmében nem esik korlátozás alá vagy e jogalanyi körből nincsen kizárva.

A cselekvőképesség az ember pszichikai, értelmi fejlettségéhez kötődik, pontosabban azon képessége, hogy megfelelő érettséggel rendelkezve, és szellemi és testi fogyatékoság által nem gátolva akarat-elhatározás kialakítására, tehát az alternatív viszonyok közötti választásra képes. A cselekvőképesség feltételezi az ember belátási képességének épségét és érettségét. Következésképpen a cselekvőképesség teljessége az értelmes akarat-elhatározásra, ezen belül pedig érvényes jognyilatkozatok tételére vonatkozó képességet jelenti.⁵

A román szabályozás szerint a természetes személyek cselekvőképességével kapcsolatosan három helyzetet különböztetünk meg:

⁵ Kecskés László i. m. 52. o.

a) a cselekvőképesség hiánya – amit két tényező indokol: egyrészt a természetes személy kora, ugyanis a 14. életévet be nem töltött kiskorú a törvény erejénél fogva cselekvőképtelen, másrészt az a nagykorú személy, akit a bíróság jogerős ítélettel cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett (*persoana pusă sub interdicție judecătorească*) – Ptk. 43. szakasz.

b. a korlátozott cselekvőképesség – a 14-ik életévet elért személy, aki a szülő vagy a gyám jóváhagyásával érvényes jognyilatkozatokat tehet. (Ptk. 41 szakasz).

c. a teljes cselekvőképesség – a 18-ik életévet betöltött és ez által nagykorúvá vált személy (Ptk. 38. szakasz), valamint a kiskorú érvényesen megkötött házassága nyomán teljes cselekvőképességet nyer. (Ptk.39. szakasz)⁶

Újításként könyvelhetjük el az **előzetes cselekvőképesség** (*capacitatea de exercițiu anticipată*) intézményének bevezetését (Ptk. 40. szakasza). Ennek értelmében „megalapozott esetekben a gyámügyi bíróság elismerheti a 16-ik életévét betöltött kiskorú személy teljes cselekvőképességét.” Ez lényegében diszkrecionális jogot biztosít a gyámügyi bíróságnak az okok megalapozottságának megítélésében.

A személyiségi jogok elmélete a polgári jogban

Az igazi újdonság az új Polgári Törvénykönyvben (legalábbis ami a személyekről szóló könyvet illeti), hogy megjelenik, meglehetősen részletes ssggel a személyiségi jogok szabályozása.

Az alanyi jogok egyik rendkívül jelentős, de csak az utóbbi évtizedekben, vagy közel fél évszázadban nagymértékben felértékelődött része a nem vagyoni jellegű, személyes alanyi jogok (*drepturile subiective, personale, nepatrimoniale*).

Általában is a személyhez fűződő jogok polgári jogi védelmének intézményrendszere jelentős mértékben a személyiségi jogok fejlődésének történetéhez igazodóan alakult. A személyiségi jogok fejlődésének legfontosabb vonása abban összegezhető, hogy a védelem idővel függetlenedett a tulajdonos pozíciójától. A modern személyiségi jogok kialakulásának idején, a XIX. század végén ténylegesen a gazdasági pozíció biztosítását szolgálták. Ugyanakkor a vagyoni viszonyokkal való összefüggés számos személyiségi

⁶ Ezzel kapcsolatosan bővebben: Varga Attila, Román polgári jog – Természetes személyek és jogi személyek, Státus Kiadó, Csíkszereda, 2008, 41–48. o.

jog esetében – szellemi alkotásoknál, névjognál, üzleti névnel stb. – köztudott. Ugyanakkor elterjedt az a nézet is, hogy az illető vagyoni érdek elismerése a régebbi, ennek a védelemnek a köre tágul ki a nem vagyoni összefüggésekig. Közelebbről nézve azonban ez a folyamat sem ilyen egyszerű, hiszen sokkal szélesebb erők munkájáról van szó, melyek lényegében meghatározzák és meg is magyarázzák a védelem említett kiterjedését.⁷

A személyiségi jogok védelmében a második világháborút követően új szakasz kezdődött. A jellemző vonás a személyiségi jogvédelem óriási kiterjedése. Ennek különböző vonatkozásai a személyiségi jogok általánosodása, politizálódása, illetve a vagyoni összefüggések lényegtelené válása.

A jogágak összehasonlító vizsgálata is igazolja, hogy a polgári jog mint a polgárok, a természetes személyek autonómiájának elsődleges jogága, egyre inkább túlmegy a tiszta vagyoni viszonyok szabályozásán, és a személyek személyhez fűződő jogait is – vagyoni jogaikkal egy sorban – védelem alá helyezik. Ez az előző rendszerben politikailag, ideológiailag is elképzelhetetlen volt, hiszen ez a szabályozás középpontjában ez embert, az emberi személyiség különböző jogági védelmét kellett volna állítsa.

A polgári, az egyén autonómiájának biztosítását szolgáló személyiségi jogok azonban elválaszthatatlanok és szoros összefüggésben vannak az alkotmányos szabadságjogokkal.

Azt láthatjuk, hogy a Ptk. külön részben (címben) foglalkozik a személyiségi jogokkal, ezek azonban az alkotmányban szereplő alapjogok egy részének polgári jogi kibontásai. A következőkben ezt részletesebben ismergetjük.

III. Az emberi lény tisztelete és elidegeníthetetlen jogai

A Ptk. természetes személyekről szóló II. címének II. fejezete, kifejező módon az *emberi lény tisztelete és elidegeníthetetlen jogai* elnevezést kapta.

A fejezet a közös rendelkezésekkel kezdődik, mely csupán előrevetíti a személyiségi jogok főbb szabályozási területét, egyszersmind átvéve az alkotmány egyes alapvető jogokra vonatkozó előírásait. Azokat mintegy ötvözve kimondja, hogy minden személynek joga van az élethez, az egészséghez, a testi és lelki épséghez, a becsülethez, a jó hírnévhez, a magánélet

⁷ Bővebben: Sólyom László, *A személyiségi jogok elmélete, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1983, 17–22. o.*

tiszteletéhez és saját önképéhez. Ezen jogok pedig nem átruházhatók. (Ptk. 58. szakasza).

A következő cikkely (59. szakasz) felsorolja a természetes személyek azonosítási elemeit mint alapvető személyes jogokat, úgymint név, állandó és/vagy ideiglenes lakhely, valamint a törvény feltételei szerint szerzett anyakönyvi állapot, melyeket egy későbbi fejezetben részletesen szabályoz.

Végül pedig a 60. szakaszban kijelenti vagy elismeri az egyén önrendelkezési jogát.

A következő cikkelyek lényegében az alkotmányos alapjogoknak egy sajátos polgárjogi vonatkozású szabályozásait adják. Ilyen értelemben szó van az élet, az egészség, a testi és lelki épség biztosításáról és a törvény általi egyenlő védelméről.

Ezzel szoros összefüggésben a Ptk. viszonylag meglehetősen részletesen megfogalmazza mindazokat a tiltásokat, amelyek a genetika tulajdonságok módosítására vonatkoznak, kivéve a genetikai betegségek gyógyítását, a genetikailag azonos egyének létrehozását (klónozást), a kutatási célokra humán embrió, magzat létrehozását. Hasonlóképpen tilos a mesterséges megtermékenyítés alkalmazása a gyermek nemének megválasztása céljából (Ptk. 63. szakasz). Mindezek olyan aktuális bioetikai és orvosetikai kérdések, amelyek az emberi méltóság jogi fogalmával is szervesen összefüggnek. Ugyanebbe a körbe tartozik bármely személy genetikai jellemzőinek vizsgálata más célból, mint a törvény szerint végzett orvosi vagy tudományos kutatások.

Ezek szoros összefüggésben vannak azzal, hogy az élettudományok és a technikai fejlődése szinte határtalan lehetőséget teremt az emberi életbe, az ember biológiai létezésébe, reprodukciós folyamataiba való beavatkozás számára. A bioetikai vagy biomedicinális jogok az ilyen beavatkozások módját, határait határozza meg. A beavatkozás indítékai többnyire a gyógyítás, azonban más természetű motivációk is megjelenhetnek, mint amilyen a nem-választás vagy az emberi génállományba való beavatkozás esete.⁸ Mindez szükségessé teszi az alapjogi szabályozáson túlmutató részletező polgári és adott esetben büntető jogi szabályozást is.

A Polgári Törvénykönyv tételesen rögzíti a szervkereskedelem tilalmát és megfogalmazza azt az elvi tételt, mely szerint bármely jogügylet semmis,

⁸ Bővebben: Sári János, Alapjogok, Alkotmánytan II., Osiris Kiadó, Budapest 2001, 260. o.

melynek tárgya az emberi test, annak részei vagy termékei, illetve ezeknek vagyoni jellegű értékmegállapítása.

A szervkivétel és szervátültetés élő személyek esetében szigorú feltételek mellett, az érintett előzetes, szabadon és nyilvánvalóan kifejezett írásos beleegyezése alapján lehetséges, amit meg kell előzzön a beavatkozás kockázatairól történő tájékoztatás. A donor bármikor – a beavatkozás pillanatáig – visszamondhatja beleegyezését. Tilos a szervkivétel és szervátültetés kiskorú vagy fogyatékos személytől.

A Ptk. megerősíti a magánélet tiszteletét, a kifejezés szabadságát. Ez a személyes és családi életbe történő beavatkozás-mentességet, a lakhely és levelezés sérthetlenségét jelenti. Ezek a jogok csak a törvényben előírt esetekben korlátozhatók. Minden személy jogosul a saját önkép kialakítására, ami jelentheti, hogy a személy megtilthatja vagy megakadályozhatja fizikai megjelenésének vagy hangjának bármilyen módon történő reprodukálását.

A szabályozás ezen jogok gyakorlásának korlátairól is rendelkezik és nem minősül e jogok megsértésének, a törvényben vagy nemzetközi egyezményekben feltüntetett esetek. Másrészt e jogok jóhiszemű gyakorlásának kötelezettségét is előírja.

Minden bizonnyal a médiajogot, a sajtójogot érinti az a beleegyezési vélelem, amely akkor áll fenn, ha az érintett, akire valamely információ vonatkozik, vagy bármely információt tartalmazó anyagot ad át olyan természetes vagy jogi személynek, akinek tevékenysége a köztájékoztatás bármely formája, ezek felhasználásához nem szükséges írásos beleegyezés.

Az emberi méltóság tiszteletének jogi tartalmához tartozik a személy halál utáni tisztelete. Ez lényegében két részből áll, úgymint az elhunyt személy emlékének, valamint a halott testének tisztelete.

Az elhunyt emlékének tisztelete jogilag az életben lévő személy jó hírnévhez való jog tartalmának kell megfeleljen. Ugyanakkor ez elhunyt esetében úgy az emlékének, mint a testnek kijár a kegyeleti jogok tiszteletben tartása.

Bárki rendelkezhet testéről elhalálózása után, mint ahogyan a temetkezés módjáról is.

Másrészt a halott személy szerveinek, az emberi sejtek és szövetek orvosi, gyógyítási, illetve tudományos célokra történő felhasználása csak akkor lehetséges, ha az illető még életében írásban, szabadon és nyilvánvalóan kinyilvánított módon erre beleegyezését adta.

A Ptk. ugyancsak szabályozza a jó hírnévhez való jogot, valamint ezzel együtt a magánlakás sérthetlenségét és a magántitok védelmét. Ezek a jogok elsősorban mint alkotmányos alapjogok jelennek meg, de szabályozás tárgyát képezik a polgári jogon kívül a büntetőjognak is.

E három kifejezetten személyhez kapcsolódó jog esetében jól megfigyelhető, hogy az alkotmányos, a polgári és a büntető joganyag szabályozza a jogok deklarációját, megsértésük tilalmát, melyek meghatározzák egyben a szabadságok és jogok részletesebb tartalmát, végül megjelennek a tilalmak feloldását jelentő rendelkezések.

A jó hírnév sérelmét jelenti, ha valaki más személyre vonatkozó, azt sértő valótlan tény állít, híresztel vagy valós tény hamis színben tüntet fel.

A hírnév megsértésének polgári jogi következménye a helyreigazítás, illetve a kártérítés.

A magánlakás sérthetlenségét védi az a szabály, hogy aki másnak a lakásába vagy egyéb helyiségébe, vagy ezekhez tartozó bekerített helyre erőszakkal, fenyegetéssel, hivatalos eljárás színlelésével bemegy vagy ott benn marad, súlyosabb esetben vétséget követ el, amit a Btk. határoz meg, vagy enyhébb esetben szabálysértést követ el. A jogsértést természetesen követheti polgári kártérítési szankció is.

A magánlakás megsértésének tilalmát feloldják azok a házkutatásra vonatkozó hatáskörök, amelyek a büntetőeljárás során eljáró szerveket illetik meg.

A magántitok védelme eredetileg a levéltitok megőrzésére és védelmére irányult. Később a technikai eszközök fejlődésével fokozatosan kiterjedt minden olyan eszközre és berendezésre, amely a személyes közlés továbbítására alkalmas.

A Ptk. a levéltitok megőrzéséhez való jogot, más titokforma nevesítésével a személyhez fűződő jogok körébe sorolja.⁹

A természetes személy azonosításának elemei, úgymint név, állandó lakhely, ideiglenes lakhely, anyakönyvi állapot, a korábbi szabályozásokhoz képest lényegesen nem változtak, ugyanakkor sokkal koherensebb és áttekinthetőbb, egységesebb formában jelentek meg az új Polgári Törvénykönyvben.

⁹ Bővebben: Sári János, i.m. 100–104. o.

III. A természetes személyek védelme

A személyekről szóló I. könyv III. címe a természetes személyek védelméről szól, mely meghatározza azok körét, akikre ez a védelem kiterjed, milyen legitim érdekek kapnak védelmet, illetve milyen eszközökkel, milyen intézkedésekkel és eljárásokkal történik mindez.

E rendelkezések alapelve, hogy a védelem minden esetben az érintett, a védelemre szoruló személy érdekének, érdekeinek a figyelembevételével történjen. (Ptk. 104. szakasz). A jogalanyok, akikre a védelmi intézkedés vonatkozhat, lehetnek kiskorúak, illetve olyanok, akár cselekvőképességgel rendelkező személyek is, akik öregség vagy betegség okán nem képesek javaikat gondozni, adminisztrálni, illetve érdekeiket megfelelően védeni és képviselni (Ptk. 105. szakasz). A védelmet kiskorúak esetében a szülők vagy a gyám (*tutor*) látja el, a törvényben előírt formákban és keretekben. A felnőttek esetében a gondnok (*curator*), amely felnőttest a bíróság, jogerős ítélettel, cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett, vagy akit, akár a cselekvőképesség birtokában is a törvényben rögzített esetekben és feltételek szerint, az illetékes hatóság gondnokság alá vont. (Ptk. 106. szakasz).

Anélkül, hogy belemennénk a gyámság és gondnokság polgári jogintézményeinek részletes elemzésébe, illetve a szabályozás konkrét előírásainak ismertetésébe, röviden két új intézményről kell szólnunk. A törvényhozó egyfelől létrehozta azt a különleges hatáskörű bíróságot, melyet gyámügyi bíróságnak (*instanța de tutelă*) nevez, és amelynek fő feladata eldönteni az előzetes cselekvőképesség elismerését, a törvényben előírt esetekben a korlátozott cselekvőképességgel rendelkező kiskorú jognyilatkozatait, illetve jogügyleteit hitelesíteni, érvényessé tenni, illetve a természetes személyek védelmének keretében gyámságot (*tutela*) vagy gondnokságot (*curatela*) létrehozni.

A másik a személyek védelmében kitüntetett jelentőséggel bíró intézmény a családi tanács (*consiliu de familie*). E testületnek bizonyos esetekben döntéshozatali, máskor konzultatív vagy éppen felügyeleti hatásköre van.¹⁰

¹⁰ Pavel Perju, Considerații generale asupra noului Cod Civil (titlul preliminar, persoane, familie, bunuri). In Dreptul nr. 9/2009 20–22. o.

IV. A jogi személyek¹¹

A személyekről szóló I. könyv IV. címe a jogi személyek jogintézményét tárgyalja. Lényegében az új polgárjogi szabályozás egy általános, korszerű, egységes jogi keretet hoz létre, a jogi személyekre vonatkozólag. Általános és egységes, hiszen egyaránt szabályozza a közjogi és magánjogi személyeket, azok valamennyi kategóriáját és formáját. Természetesen keretszabályozás, mivel egyes jogi személyek esetében jelenleg is vannak érvényben és a jövőben is szülehetnek ún. speciális (különleges) törvények.

A Ptk. a jogi személyek két alapsoportját különbözteti meg, úgy mint közjogi jogi személyek és magánjogi jogi személyek (Ptk. 189 szakasz).

A megkülönböztetés alapja a létrejöttük vonatkozásában, hogy a közjogi jogi személyek esetében a főszabály, hogy törvény hozza őket létre, illetve meghatározott esetekben a központi vagy helyi közigazgatási hatóságok, a magánjogi jogi személyek pedig a törvényben előírt valamely forma és eljárás alapján jönnek létre, kerülnek bejegyzésre (Ptk. 190–191. szakasz).

Meglehetősen tömören és egyszersmind általánosan határozza meg a jogi személyek konstitutív alkotóelemeit, melyek bármely jogi személy esetében az önálló szervezet, a saját vagyon és a közérdekekkel összhangban lévő törvényes és morális célkitűzés (Ptk. 187. szakasz).

A törvényesen létrehozott jogi személyek saját nevükben részt vesznek a kereskedelemben, polgári forgalomban (*circuit civil*) és saját vagyonukkal felelnek a jogügyletekben vagy jognyilatkozatokban vállalt kötelezettségeik teljesítéséért.

A továbbiakban hasonló tömörséggel, mintegy az alapelvek szintjén szabályozzák a jogi személy létrehozásának formáit, ezek megsértése esetén hatályba lépő jogkövetkezményeket, a bejegyzés módozatait, valamint a jogi személy polgári jogi képességét, működését, azonosítását, átszervezését és megszűnését.

V. A nem vagyoni jogok védelme

Végezetül az első könyv záró, V. címe a nem-vagyoni jogok védelméről szól. Ez lényegében megerősíti, hogy a nem-vagyoni jogok azon túl, hogy részletesebben szabályozva vannak egy korábbi címben, védelemben is kell részesüljenek.

¹¹ Bővebben: Gabriel Boroi, i.m. 432–458. o.

Így a természetes személyek esetében az élet az egészség, a testi épség, a méltóság, a magánélet, az intimitás tehát a személyiségi jogokon túlmenően utal a szerzői jogokra és azok védelmére. Ez utóbbiak esetében a tudományos, a művészeti, az irodalmi, a technikai alkotások nem-vagyoni jellegű jogairól szól (Ptk. 252. szakasz). A következőkben utalás történik a névhez való jog védelmére (Ptk. 254. szakasz) és részletesebb szabályozást találunk a nem-vagyoni jogok tulajdonképpeni védelmére, az erre vonatkozó eljárási szabályokra.

A címben előírt rendelkezések alapvetően a természetes személyekre vonatkoznak, de ezeket kiterjesztődnek, mintegy az analógiát alkalmazva a „hasonlóság” alapján, a jogi személyekre is (Ptk. 257. szakasz).

Ez utóbbi rendelkezés azonban megfogalmazásában igencsak felületes, tartalmában bizonytalan és alkalmazásában értelmezhető, ugyanis éppen a nem-vagyoni jogok esetében jelentősebb a különbség a természetes személyek és jogi személyek között.

E rövid vázlatos ismertetés mintegy összegzéseként elmondható, hogy az új Polgári Törvénykönyvben (mely hatálybalépésének időpontja még nem ismeretes) a személyekről szóló szabályozás egyrészt egységes, átfogó, bizonyos részeiben korszerű, és ez egyben az érdemei is, másrészt kritikai észrevételként megállapítható az egyes előírások bizonytalan tartalma, felületes megfogalmazása és az ebből adódó értelmezhetősége.

Összességében mégis rendkívül jelentős önmagában is az a tény, hogy megszületett az új Polgári Törvénykönyv, mely szövegében, tartalmában alkalmazkodik a jelen kor követelményeihez, és még ha nem is tekinthető tökéletes jogszabálynak, a hatálybalépést követő alkalmazás során felszínre kerülnek majd hiányosságai, fogyatékoságai, netán ellentmondásai, de minden bizonnyal előnyei és érdemei is.

Bukarest,

2011. február 15.

A társasági jog kodifikációja az európai országokban

Dr. habil. NÓTÁRI TAMÁS, PhD

Franciaország

1563-ban IX. Károly elrendelte a kereskedelmi bíraskodás központosítását Párizsban, 1629-ben pedig a *Code Michaud* kötelezővé tette a kereskedők számára a társaságokban való tömörülést, és ehhez állami támogatást biztosított. A részvénytársaság szabályait – ilyenek voltak az 1628-as Kanadai Társaság és az 1785-ös Indiai Társaság – nem ezen *ordonnance* fektette le, hanem az egyes társaságok alapító okiratai tartalmazták: így többek közt a jegyzési határidőt, a minimális betét nagyságát, a közgyűlésen való részvételi jogot, az elnökség választását és összetételét, az osztalékhoz való jogot, a társaság tevékenységét, a részvények átruházhatóságát, a kötelező választott bírósági eljárást.

1673-ban XIV. Lajos a szárazföldi (*Ordonnance du commerce*), 1681-ben pedig a tengeri kereskedelmet szabályozó rendeletet (*Ordonnance de la marine*) adott ki. Az előbbit *Code Savary*-nak is nevezték, mivel megalkotásában jelentős részt vállalt a francia nagykereskedő, Jacques Savary. Az *Ordonnance du commerce* rendelkezett az egyszerű betéti társaságokról (*société en commandite simple*, SCS). Eszerint a társasági szerződést írásban kell megkötni, annak kivonatát – s utóbb a módosításokat is – be kell jegyeztetni és közzé kellett tenni, ami konstitutív hatállyal bírt. A beltágok közösen felelnek a társaság terheiért, a vitás ügyeket sajátos bírósági eljárásban bírálják el.

A forradalom egyfelől megszüntette a céhrendszert, másfelől 1791-től biztosította minden francia polgár számára – az iparüzési adó megfizetése mellett – a vállalkozás szabadságát. Egy 1793-as rendelet megtiltotta a részvénytársaságok alapítását, majd egy 1795-ös ismét lehetővé tette azt, ám a részletszabályokat nem alkották meg ennek kapcsán.

1801-ben Napóleon bizottságot állított fel a *Code de commerce* megszerkesztésére, amely 1807-re készült el, és a négy könyvből és 648 paragrafusból álló kódex 1808-ban lépett hatályba. Utóbb számos állam, így Olaszor-

szág, Spanyolország, Portugália, Belgium, Luxemburg, Hollandia, Görögország, Törökország, Lengyelország, Egyiptom és több dél-amerikai ország törvényhozására gyakorolt jelentős hatást. Érdeemes megemlíteni, hogy Franciaországban a polgári törvénykönyv kodifikációja úgyszólván párhuzamosan folyt a kereskedelmi jog kodifikációjával. A *Code civil* – neve 1807 és 1814, illetve 1852 és 1870 között *Code Napoléon*, amely elnevezést hivatalosan 1870 után sem törölték el – négy szerzője között két romanista, Jean-Etienne-Marie Portalis és Jaques de Maleville, valamint két *droit coutumier*-szakértő, Félix-Julien-Jean Bigot de Préameneu és François-Denis Tronchet volt található. A *Code civil* szerkezete az institúciórendszeren alapul, az első hat cikkelyt magába foglaló első rész a törvények kihirdetéséről, hatályáról és alkalmazásáról szóló általános rendelkezéseket foglalja magába. Az első könyv a személyek jogát, a második könyv a dolgokról, a tulajdonjogról és az egyes dologi jogokat, a harmadik könyv pedig a tulajdonszerzés különféle módjait, az utolsó könyv pedig az öröklési jogot és a kötelmi jogot tartalmazza.

A francia társaságokra vonatkozó szabályok három forrásra mennek vissza: bizonyos társasági formákat a *Code civil*, másokat a *Code de commerce*, megint másokat pedig külön törvény szabályoz, élesen elkülönítve a jogi személyiséggel rendelkező és nem rendelkező társaságokat. A polgári jogi társaság pusztán kötelmi viszony, harmadik személy felé fennálló joghatásai gyengébbek, a kifelé irányuló vagyoni összefogást a francia jog nem ismeri. Az egyesületek jogi személyisége csak 1901-ben került elismerésre, lényegében Franciaországban még ma sincs egységes egyesületi és alapítványi jog.

A *Code de commerce* alapvetően három társasági formát szabályozott: a közkereseti társaságot, a betéti társaságot és a részvénytársaságot. Ehhez járult a betéti részvénytársaság és 1925-től a korlátolt felelősségű társaság (az egyszemélyes kft.-t csak 1985-től engedélyezték). Úgyszólván a *Code de commerce*-ben szabályozott valamennyi kereskedelmi társaság jogi személynek minősült – kivételt a csendes társaság képezett –, majd az 1966-os társasági jogi szabályozás valamennyi, a kereskedelmi regiszterbe bejegyzett társaságnak biztosította a jogi személyiséget.

A közkereseti társaságot (*société en nom collectif, SNC*) két vagy több tag hozhatta létre kereskedelmi ügyletek azonos név alatti megkötésére, a tagok személyes és egyetemleges felelősségével. Az aláírt és a közjegyző által

hitelesített társasági szerződés egy példányát a helyi bíróságnál és a kereskedelmi bíróságnál el kellett helyezni, ami korlátozott nyilvánosságot biztosított. 1867-től, a társasági jogban számos módosulást hozó törvényi megjelenése óta a társasági szerződés kivonatát a *Journal d'annonces légalis*-ban közzé kellett tenni, ami a tagok nevét, a társaság nevét, a társaság székhelyét, és a társaság ügyvezetésének rendjét, valamint a tőke nagyságát, a társaság megalapításának idejét, esetlegesen fennállása időtartamát, bírósági bejegyzését és a típusra utaló rövidítést tartalmazta. A közkereseti társaság jogi személy, fő szabály szerint valamennyi tag jogosult eljárni a társaság nevében, ám a képviseleti jog átruházható volt. (A társaságok háromnegyed része a 19. században ebben a formában működött.)

A betéti társaság (*société en commandite, SC*) szerződés alapján jön létre, a beltág(ok) személyes és egyetemleges felelősségével. A társaság neve a beltág nevét tartalmazza, a kültag nevét nem, az ügyvezetést és a képviseletet szintén a beltágok látják el, amire a közkereseti társaság szabályai érvényesek, akárcsak a nyilvánossággal kapcsolatos követelményekre. A kültag felelőssége csak a társasági szerződés meghatározott vagyoni betétre terjed ki. A betéti részvénytársaság (*société en commandite par actions*) az alaptőke részvényekre történő felosztása tekintetében a részvénytársaság, a többi előírás tekintetében a betéti társaság szabályait követte.

A részvénytársaság (*société anonyme*) névének utalnia kellett a társaság fő tevékenységére, de nem tartalmazhatta egyik részvényes nevét sem, a képviseletet határozott időre választott, visszahívható megbízottak látták el, akik a megbízás szabályai szerint feleltek. A részvényesek felelőssége betétjük erejéig terjedt. Ismerték a bemutatóra szóló és a részvénykönyvbe bejegyzendő, névre szóló részvényt. A részvénytársaság alapításához közhiteles dokumentumra és állami hozzájárulásra volt szükség. Ennek kapcsán utóbb részletesen meghatározták, hogy az alapszabálynak milyen tartalmi elemekkel kell rendelkeznie az engedély megadásához – az eljárás egy-másfél évig tartott –, amit végső soron az uralkodó vagy az elnök egy jóváhagyó határozattal adott meg, s ami megjelent a *Bulletin des Lois* és a *Moniteur* című lapokban.

Jelenleg, miután a *Code de commerce* rendelkezéseit számos alkalommal módosították és számtalan rendelettel egészítették ki, a társasági jogi szabályokat egységesen az 1966. évi 537. törvény tartalmazza. (A polgári jogi társaságot változtalanul a *Code Civil* szabályozza.) 1966-ban került sor a